

αὐτοὺς τοὺς ἀντικειμενικοὺς στόχους μὲ τὴν κατάργησιν τοῦ παρασιτισμοῦ τῶν ἐκμεταλλευτριῶν τάξεων καὶ τῶν γραφειοκρατικῶν κρατικῶν ὀργάνων τους, μὲ τὴν κατάργησιν τῶν στρατιωτικῶν δαπανῶν, μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας τὴν ἀπαλλαγμένην ἀπὸ τὰ ἐμπόδια τῆς ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῶν ἐθνικῶν συνόρων, μὲ τὴν ὀρθολογικοποίησιν καὶ τὸ σχεδιασμὸν τῆς παραγωγῆς σὲ παγκόσμιον κλίμακα, μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν καθυστερημένων χωρῶν καὶ κυρίως μὲ τὴν ἀνθίψιν τῆς παραγωγικότητος τῆς ἀνθρώπινης ἐργασίας τῆς ἀπελευθερωμένης ἀπὸ τὴν καπιταλιστικὴν ἢ γραφειοκρατικὴν ἐκμετάλλευσιν, ἀλλοτρίωσιν καὶ ἀποκτήνωσιν.

Εἶναι λοιπὸν φανερὸν ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς τῆς μεταβατικῆς περιόδου ποὺ τοποθετεῖται ἀνάμεσα στὴν ἀνατροπὴν τῶν κυρίαρχων τάξεων καὶ τὴν πραγματοποιήσιν μιᾶς κομμουνιστικῆς οἰκονομίας, δύο ἐξελίξεις εἶναι δυνατές: εἴτε ἡ κοινωνία θὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰ ἐμπρὸς διευρύνοντας βαθμιαία τῆς κομμουνιστικῆς τάσεως τῆς οἰκονομίας καὶ ὁδηγώντας σὲ μιᾶν κοινωνίαν ἀφθονίας, εἴτε ὁ ἀγῶνας ὄλων ἐναντία σὲ ὄλους θὰ ἐπιφέρει τὴν ἀντίστροφον ἐξέλιξιν, τὸ σχηματισμὸν παρασιτικῶν στρωμάτων ἀρχικά, καὶ μιᾶς ἐκμεταλλεῦτριας τάξεως στήν συνέχειαν, καὶ τὴν ἐγκαθίδρυσιν μιᾶς οἰκονομίας ἐκμετάλλευσιν ποὺ θὰ ἀναπαράγῃ μὲ μιᾶν ἄλλην μορφὴν τὰ οὐσιώδη χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς καπιταλιστικῆς ἀλλοτρίωσιν. Ὑπάρχουν καὶ οἱ δύο δυνατότητες, ἐξίσου θεμελιωμένες στὴν κατάστασιν τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς κοινωνίας ὅπως τις ἀφήνει ὁ καπιταλισμὸς. Ἀλλὰ ἡ πραγματοποιήσιν τῆς μιᾶς ἀπὸ αὐτὰς τις δυνατότητες καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς ἄλλης δὲν ἐξαρτᾶται οὔτε ἀπὸ τὴν τύχην οὔτε ἀπὸ ἄγνωστους καὶ μυστηριώδεις παράγοντας: ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν αὐτόνομη δραστηριότητα καὶ πρωτοβουλία τῶν ἐργαζομένων μαζῶν. Ἐὰν κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς τῆς περιόδου τὸ προλεταριάτον, ἐπικεφαλῆς ὄλων τῶν ἐκμεταλλευομένων τάξεων τῆς κοινωνίας, εἶναι ἱκανὸν νὰ ἐξασφαλίσῃ συλλογικὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ Κράτους, χωρὶς νὰ τὴν ἀναθέσῃ σὲ «εἰδικούς», σὲ τεχνικούς, σὲ «ἐπαγγελματίας ἐπαναστάτας» καὶ ἄλλους ὑστερόβουλους σωτῆρας τῆς ἀνθρωπότητος· ἐὰν ἀποδειχθεῖ ἱκανὸν νὰ διαχειριστεῖ τὴν παραγωγὴν καὶ τις δημόσιες ὑποθέσεις, νὰ ἐλέγχει δραστήρια ὄλους τοὺς κλάδους τῆς κοινωνικῆς δραστηριότητος, εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ κοι-

νωνία θὰ μπορέσει γὰ βαδίσει πρὸς τὸν κομμουνισμό χωρὶς ἐμπόδια. Στὴν ἀντίθετη περίπτωση ἢ ἐπάνοδος σὲ μιὰ κοινωνία ἐκμετάλλευσης εἶναι ἀναπόφευγη.

Ἐπομένως τὸ ἐρώτημα πὺ τίθεται τὴν ἐπαύριο μιᾶς νικηφόρας ἐπανάστασης εἶναι τὸ ἀκόλουθο: ποίος θὰ εἶναι ὁ κύριος τῆς κοινωνίας τῆς ἀπαλλαγμένης ἀπὸ τοὺς καπιταλιστὲς καὶ τὰ ὄργανά τους; Ἡ δομὴ τῆς ἐξουσίας, ἡ μορφή τοῦ πολιτικοῦ καθεστῶτος, οἱ σχέσεις τοῦ προλεταριάτου μὲ τὴν ἴδια του τὴν ἡγεσία, ἡ διαχείριση τῆς παραγωγῆς καὶ τὸ καθεστῶς στὰ ἐργοστάσια δὲν εἶναι παρὰ οἱ εἰδικώτερες ὄψεις αὐτοῦ τοῦ προβλήματος.

Στὴ Ρωσία, αὐτὸ τὸ πρόβλημα λύθηκε πολὺ γρήγορα μὲ τὴν ἀνοδο στὴν ἐξουσία ἐνὸς νέου ἐκμεταλλευτικοῦ στρώματος: τῆς γραφειοκρατίας. Μεταξὺ τοῦ Μάρτη καὶ τοῦ Ὀχτώβρη 1917, οἱ ἀγωνιζόμενες μάζες δημιούργησαν ὀργανισμοὺς πὺ ἐξέφραζαν τὶς βλέψεις τους καὶ πὺ θᾶπρεπε γὰ ἐκφράζουν καὶ τὴν ἐξουσία τους: τὰ Σοβιέτ. Αὐτοὶ οἱ ὀργανισμοὶ ἤρθαν ἀμέσως σὲ ρήξη μὲ τὴν προσωρινὴ κυβέρνηση, ὄργανο τῶν καπιταλιστῶν. Τὸ μπολσεβίκικο κόμμα, μόνος ὄπαδὸς τῆς ἀνατροπῆς τῆς κυβέρνησης καὶ τῆς ἄμεσης εἰρήνης, κέρδιζε μέσα σ' ἕξη μῆνες τὴν πλειοψηφία στὰ Σοβιέτ καὶ τὰ ὀδήγησε στὴ νικηφόρα ἐξέγερση. Ὅμως τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἐξέγερσης ἦταν ἡ μόνιμη ἐγκατάσταση τοῦ κόμματος στὴν ἐξουσία, καί, διὰ μέσου αὐτοῦ καὶ στὸ μέτρο πὺ αὐτὸ ἐκφυλιζόταν, τῆς γραφειοκρατίας.

Πραγματικά, μόλις ὀλοκληρώθηκε ἡ ἐξέγερση, τὸ μπολσεβίκικο κόμμα ἔδειξε ὅτι μὲ τὴν ἐργατικὴν κυβέρνησιν ἐννοοῦσε τὴν δικὴν του κυβέρνησιν καὶ τὸ σύνθημα «ὄλη ἡ ἐξουσία στὰ Σοβιέτ» κατάληξε γὰ σημαίνει «ὄλη ἡ ἐξουσία στὸ μπολσεβίκικο κόμμα». Πολὺ γρήγορα τὰ Σοβιέτ ὑποβιβάστηκαν σὲ ὄργανα τοπικῆς διοίκησης: τοὺς δινόταν μιὰ σχετικὴ αὐτονομία μόνον σὲ συνάρτησιν μὲ τὶς ἀνάγκες τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, γιὰτὶ ἡ διασκορπισμένη μορφή πὺ πῆρε ὁ ἐμφύλιος πόλεμος στὴν Ρωσία ἔκανε συχνὰ τὴ δράσιν τῆς κεντρικῆς κυβέρνησης μὴ ἀποτελεσματικὴ ἢ καὶ τελείως ἀδύνατη. Ὅμως αὐτὴ ἡ σχετικὴ αὐτονομία ἦταν ἀπόλυτα προσωρινή. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ πὺ ἡ κατάστασις κατασίγαζε, τὰ Σοβιέτ ἔμελλαν γὰ ξαναὑποβιβάσθω στὸ ρόλο τῶν τοπικῶν ἐκτελεστῶν, ὑποχρεωμένων γὰ πραγματοποιοῦν ὑπάκουα τὶς ντιρεκτίβες τῆς

κεντρικής εξουσίας και του κόμματος που την είχε καταλάβει. Έτσι τα σοβιετικά όργανα άρχισαν να πάσχουν από μια ολοένα αυξανόμενη άτροφία και η αντίθεση που μεγάλωνε ανάμεσα στις μάζες και στην νέα κυβέρνηση δεν έβρισκε πια μια οργανωμένη διέξοδο έκφρασης. Άκόμα και στις περιπτώσεις που αυτή η αντίθεση πήρε μια βίαιη μορφή, φτάνοντας μέχρι την ένοπλη σύρραξη (άπεργίες στην Πετρούπολη το 1920 και 1921, εξέγερση της Κρονστάνδης, κίνημα του Μάχνο), η μάζα αντιτάχθηκε στο κόμμα σαν μάζα άνοργάνωτη και ελάχιστα με σοβιετική μορφή.

Γιατί αυτή η αντίθεση στην αρχή, γιατί η άτροφία των σοβιετικών οργάνων κατόπι; Οι δύο έρωτήσεις είναι αλληλένδετες κι η απάντηση είναι η ίδια.

Πολύν καιρό πριν πάρει την εξουσία, το μπολσεβίκικο κόμμα έφερνε μέσα του σπέρματα μιας εξέλιξης που θα μπορούσε να το οδηγήσει σε τέλεια αντίθεση με την εργατική μάζα. Ξεκινώντας απ' την αντίληψη που εκφράζεται από τον Λένιν στο «Τί να κάνουμε», σύμφωνα με την οποία μόνο το κόμμα φέρνει μια επαναστατική συνείδηση που την έμφυσάει στις εργατικές μάζες, το μπολσεβίκικο κόμμα στηριζόταν στην ιδέα ότι οι μάζες από μόνες τους δεν μπορούν να φτάσουν παρά μόνο σε τρέιντιουνιστικές θέσεις. Δημιουργημένο άναγκαστικά μέσα στην παρανομία του τσαρικού καθεστώτος σαν ένας μονολιθικός μηχανισμός στελεχών, που η επιλογή τους γινόταν μέσα απ' τις γραμμές της πρωτοπορίας των εργατών και των διανοούμενων, το κόμμα είχε γαλουχήσει τους άγωνιστές του τόσο με την ιδέα μιας άυστηρης πειθαρχίας όσο και με την αίσθηση ότι έχουν δίκιο πάντα και έναντιόν πάντων. Από τη στιγμή που κατέλαβε την εξουσία ταυτίστηκε τελείως με την επανάσταση. Οι αντιπολιτευόμενοι, σ' οποιαδήποτε τάση κι' αν ανήκαν, σ' οποιαδήποτε ιδεολογία κι' αν αναφέρονταν, δεν μπορεί έτσι παρά να είναι για το κόμμα «πράκτορες της άντεπανάστασης». Γι' αυτό και αποκλείστηκαν από τα Σοβιέτ και κηρύχτηκαν εκτός νόμου όλα τ' άλλα κόμματα. Το ότι αυτά τα μέτρα ήταν τις περισσότερες φορές άναπόφευκτα, κανείς δεν θα το άμφισβητήσει. Όμως είναι γεγονός ότι η «πολιτική ζωή» μέσα στα Σοβιέτ περιοριζόταν στο έξησ σ' ένα μονοπώλιο ή σε μια σειρά από μονολόγους των μπολσεβίκων εκπροσώπων, κι' ότι οι άλλοι έργα-

τες, ακόμη κι' αν ήθελαν ν' αντιταχθούν στην πολιτική του κόμματος δέν μπορούσαν ούτε νά οργανωθούν μ' αυτό τὸ σκοπὸ οὔτε καὶ νά αντιταχθούν αποτελεσματικὰ χωρίς ὀργάνωση. Ἔτσι τὸ κόμμα πολὺ γρήγορα ἄρχισε νά ἀσκεῖ ὅλη τὴν ἐξουσία ἀκόμα καὶ στὶς χαμηλότερες βαθμίδες. Σ' ὅλη τὴ χώρα μόνο διὰ μέσω τοῦ κόμματος μπορούσε κανεὶς νά πάρει μιὰ ὑπεύθυνη θέση. Τὸ ἄμεσο ἀποτέλεσμα ἦταν ἀπ' τὴ μιὰ μεριά ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόμματος, πού ἤξεραν ὅτι κανεὶς δέν τοὺς ἔλεγγε οὔτε μπορούσε νά τοὺς ἐλέγξει, ἄρχισαν νά «πραγματοποιοῦν τὸν σοσιαλισμὸ» γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους, δηλαδή νά λύνουν τὰ προβλήματά τους δημιουργώντας προνόμια γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς τους. Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ἦταν τὸ ὅτι ὅλοι αὐτοὶ πού μέσα στὴ χώρα καὶ στὰ πλαίσια τῆς νέας κοινωνικῆς ὀργάνωσης, εἶχαν προνόμια, μπῆκαν μαζικὰ στὸ κόμμα γιὰ νά τὰ ὑπερασπίσουν. Ἔτσι τὸ κόμμα μεταμορφώθηκε γρήγορα ἀπὸ ὄργανο τῶν ἐργαζόμενων μαζῶν σὲ ὄργανο ἐνὸς νέου προνομίου στρώματος πού τὸ ἴδιο δημιούργησε ἀπὸ κάθε του κύτταρο. Ἀπέναντι σ' αὐτὴν τὴν ἐξέλιξη ἡ ἐργατικὴ ἀντίδραση ἦταν πολὺ ἀργή. Ἦταν κυρίως ἀδύνατη καὶ τμηματική. Κι ἐδῶ φτάνουμε στὴν καρδιὰ τοῦ προβλήματος. Ἄν ὁ νέος δυισμὸς μεταξὺ τοῦ κόμματος καὶ τῶν Σοβιετ λύθηκε γρήγορα πρὸς ὄφελος τοῦ κόμματος, ἀν ἀκόμα ἡ ἐργατικὴ τάξη εὐνόησε ἐνεργὰ αὐτὴ τὴν ἐξέλιξη, ἀν οἱ καλύτεροὶ τῆς ἀγωνιστές, τὰ πιὸ συνειδητὰ καὶ τὰ πιὸ ἀφοσιωμένα παιδιά τῆς ἐνοιωσαν τὴν ἀνάγκη νά ὑποστηρίξουν κατὰ θάσση καὶ ἀπεριόριστα τὸ μπολσεβίικο κόμμα, ἀκόμα κι' ὅταν αὐτὸ βρέθηκε ν' ἀντιτίθεται στὶς ἐκδηλώσεις τῆς ἐπιθυμίας τῆς τάξης, εἶναι γιὰ τὴν τάξη στὸ σύνολό της, καὶ οὕτως ἢ ἄλλως ἡ πρωτοπορία της, ἀντιλαμβανόταν ἀκόμα τὸ πρόβλημα τῆς ἱστορικῆς της διεύθυνσης μ' ἕναν τρόπο πού ὅσο καὶ νᾶταν ἀπαραίτητος σ' αὐτὸ τὸ στάδιο δέν ἦταν καὶ λιγώτερο λαθασμένος. Ξεχνώντας ὅτι «δέν ὑπάρχει ὕψιστος σωτήρας, οὔτε Θεός, οὔτε Καίσαρας, οὔτε ἡγέτης» ἡ ἐργατικὴ τάξη ἔδλεπε στοὺς ἴδιους της τοὺς ἀρχηγούς, στὸ ἴδιο της τὸ κόμμα τὴ λύση τοῦ προβλήματος τῆς διεύθυνσής της. Νόμιζε ὅτι ἀφοῦ κατάργησε τὴν ἐξουσία τῶν καπιταλιστῶν δέν τῆς ἔμενε παρὰ νά ἀναθέσει τὴν διεύθυνση σ' αὐτὸ τὸ κόμμα στὸ ὁποῖο ἔδωσε τὸ καλύτερο μέρος τοῦ ἑαυτοῦ της καὶ ὅτι αὐτὸ τὸ κόμμα θὰ δροῦσε σύμφωνα μὲ τὰ συμφέροντά της. Αὐτὸ πρα-

γματικά έκανε και πιο πολύ καιρό απ' ότι λογικά θα περίμενε κανείς. "Όχι μόνο βρέθηκε μόνο του στο πλευρό των εργατών και των αγροτών χωρίς διακοπή από τον Φεβρουάριο ως τον "Οχτώβρη του 1917, όχι μόνο βρέθηκε να είναι το μόνο που στην κριτική στιγμή εξέφραζε τα συμφέροντά τους, αλλά υπήρξε επίσης το απαραίτητο όργανο για την οριστική συντριβή των καπιταλιστών, όργανο που του οφείλεται ή νικηφόρα κατάληξη του εμφύλιου πολέμου. "Όμως ήδη παίζοντας αυτόν τον ρόλο, αποσπάζοταν σιγά - σιγά από τις μάζες και γινόταν ένας αυτοσκοπός, για να καταλήξει σε τελευταία ανάλυση να γίνει το όργανο και το πλαίσιο όλων των προνομιούχων του νέου καθεστώτος.

"Όμως στη γέννηση αυτού του προνομιούχου στρώματος πρέπει να διακρίνουμε την πολιτική πλευρά που δεν ήταν παρά η έκφραση των οικονομικών βάσεων, που ήταν πολύ πιο σημαντικές. Πραγματικά, το να διευθύνεις μια σύγχρονη κοινωνία μέσα στην οποία το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής και κυρίως το μέρος που είναι ποιοτικά αποφασιστικό ξεκινάει από τα εργοστάσια, σημαίνει πάνω απ' όλα να διευθύνεις πραγματικά τα εργοστάσια. "Από αυτά εξαρτιούνται ο προσανατολισμός και το μέγεθος της παραγωγής, το επίπεδο των μισθών, με λίγα λόγια όλα τα προβλήματα που η λύση τους καθορίζει απ' την αρχή την εξέλιξη της κοινωνικής δομής. Τα προβλήματα αυτά δεν θα λυθούν σύμφωνα με τα εργατικά συμφέροντα παρά μόνον εφ' όσον αυτοί οι ίδιοι τα λύσουν. Γι' αυτό ακριβώς χρειάζεται το προλεταριάτο σαν τάξη να γίνει πριν απ' όλα ο κύριος της οικονομίας, τόσο στην κλίμακα της γενικής διεύθυνσης όσο και στην περιορισμένη κλίμακα κάθε εργοστασίου — δυο πλευρές του ίδιου πράγματος. Αυτός ο παράγοντας της διεύθυνσης της παραγωγής είναι τόσο πιο σημαντικός όσο η εξέλιξη της οικονομίας τείνει συνέχεια ν' αντικαταστήσει με την διαίρεση και την αντίθεση των διευθυνόντων και των εκτελεστών μέσα στην παραγωγή, την παραδοσιακή διαίρεση ιδιοκτητών και μη ιδιοκτητών. Δηλαδή αν το προλεταριάτο δεν καταργήσει άμέσως, και μαζί με την ατομική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής, την διεύθυνση της παραγωγής σαν ειδική λειτουργία που ασκείται μόνιμα από ένα κοινωνικό στρώμα, δεν θα κάνει τίποτ' άλλο παρά να προετοιμάσει το έδαφος για τον έρχομό ενός

νέου έκμεταλλευτικοῦ στρώματος, πού βγαίνει ἀπό τοὺς «διευθυντές» τῆς παραγωγῆς καὶ ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ καὶ πολιτικὴ γραφειοκρατία γενικώτερα. Κι' αὐτὸ ἀκριβῶς συνέβη στὴν Ρωσσία. Μόλις ἀνέτρεψαν τὴν ἀστικὴ κυβέρνηση, μόλις ἀπαλλοτρίωσαν — συχνὰ παρὰ καὶ ἐνάντια στὴ θέληση τῆς μπολσεβίκικης κυβέρνησης — τοὺς καπιταλιστές, μόλις κατέλαβαν τὰ ἐργοστάσια, οἱ ἐργάτες νόμισαν ὅτι ἦταν φυσικὸ ν' ἀφήσουν τὴν διαχείρισή τους στὴν κυβέρνηση, στὸ μπολσεβίκικο κόμμα καὶ στοὺς συνδικαλιστές ἡγέτες. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο τὸ προλεταριάτο ἐγκατέλειπε ἀπὸ μόνο του τὸν κυρίαρχο ρόλο του μέσα στὴν νέα κοινωνία πού ἤθελε νὰ δημιουργήσῃ. Κι αὐτὸς ὁ ρόλος μοιραῖα θὰ παιζόταν ἀπὸ ἄλλους. Ἦταν τὸ μπολσεβίκικο κόμμα στὴν ἐξουσία, πού χρησίμευε σὰν ἀποκρυσταλλωτικὸς πυρήνας καὶ σὰν προφυλακτικὸ κάλυμμα στὰ νέα «ἀφεντικά» πού παρουσιάζονταν σιγά-σιγά μέσα στὰ ἐργοστάσια, μὲ τὴ μορφή διευθυντῶν, εἰδικῶν καὶ τεχνικῶν. Αὐτὸ ἦταν φυσικώτατο ἐφ' ὅσον τὸ πρόγραμμα τοῦ μπολσεβίκικου κόμματος ἄφηνε ἀνοιχτὴ, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε ἐνθάρρυνε, τὴ δυνατότητα μιᾶς τέτοιας ἐξέλιξης.

Τὰ μέτρα πού πρότεινε τὸ μπολσεβίκικο κόμμα στὸν οἰκονομικὸ τομέα — καὶ πού στὴ συνέχεια σχημάτισαν ἓνα ἀπὸ τὰ οὐσιαστικὰ σημεῖα τοῦ προγράμματος τῆς 3ης Διεθοῦς — ἦταν ἀπ' τὴ μιὰ μεριά τὰ μέτρα ἀπαλλοτρίωσης τῶν μεγάλων καπιταλιστικῶν τράστ καὶ ἡ ὑποχρεωτικὴ καρτελοποίηση τῶν ἄλλων ἐπιχειρήσεων κι' ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, στὸ βασικὸ σημεῖο, οἱ σχέσεις τῶν ἐργατῶν μὲ τὸν παραγωγικὸ μηχανισμό καὶ τὸ σύνθημα τοῦ «ἐργατικοῦ ἐλέγχου». Τὸ σύνθημα αὐτὸ στηριζόταν στὴν ὑποτιθέμενη ἀνικανότητα τῶν ἐργατῶν νὰ προχωρήσουν ἀμέσως στὴν διαχείριση τῆς παραγωγῆς στὸ ἐπίπεδο τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ κυρίως στὴν κλίμακα τῆς κεντρικῆς διεύθυνσης τῆς οἰκονομίας. Αὐτὸς ὁ «ἐλεγχος» ἔπρεπε ἐπὶ πλέον νὰ παίξει ἓναν μορφωτικὸ ρόλο, ἐπιτρέποντας, κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς μεταβατικῆς περιόδου, στοὺς ἐργάτες νὰ μάθουν νὰ διαχειρίζονται κοντὰ στὰ πρῶην ἀφεντικά, τοὺς τεχνικοὺς καὶ τοὺς «εἰδικούς» τῆς παραγωγῆς.

Ὅμως ὁ «ἐλεγχος» τῆς παραγωγῆς, ἀκόμα κι' ἂν εἶναι «ἐργατικὸς» δὲν λύνει τὸ πρόβλημα τῆς πραγματικῆς διεύθυνσης αὐτῆς τῆς παραγωγῆς· ἀντίθετα συνεπάγεται ἀκριβῶς ὅτι κατὰ τὴ διάρκεια ὅλης αὐτῆς τῆς περιόδου, τὸ πρόβλημα τῆς

πραγματικής διαχείρισης τῆς παραγωγῆς πρέπει νὰ λυθεῖ μὲ ἄλλο τρόπο. Νὰ ποῦμε ὅτι οἱ ἐργάτες «ἐλέγχουν» τὴν παραγωγὴ προϋποθέτει ὅτι δὲν εἶναι αὐτοὶ ποὺ τὴν διαχειρίζονται καὶ ἐπικαλούμαστε ἀκριβῶς τὸν ἔλεγχο τῶν ἐργατῶν γιατί δὲν ὑπάρχει πλήρης ἐμπιστοσύνη σ' αὐτοὺς ποὺ τὴν διαχειρίζονται στὴν πραγματικότητα. Ὑπάρχει λοιπὸν μιὰ βασικὴ ἀντίθεση συμφερόντων, ἀκόμα κι' ἂν εἶναι λανθάνουσα στὴν ἀρχή, μεταξύ τῶν ἐργατῶν ποὺ «ἐλέγχουν» καὶ τῶν ἀνθρώπων ποὺ πραγματικὰ διαχειρίζονται τὴν παραγωγή. Αὐτὴ ἡ ἀντίθεση δημιουργεῖ τὸ ἀνάλογο ἐνὸς δυισμοῦ ἐξουσίας στὸν οἰκονομικὸ τομέα, στὸ ἴδιο τὸ ἐπίπεδο τῆς παραγωγῆς, καὶ ὅπως κάθε δυισμὸς αὐτοῦ τοῦ εἴδους, πρέπει γρήγορα νὰ λυθεῖ: ἢ οἱ ἐργάτες θὰ προχωρήσουν ἀμέσως στὴν ὀλοκληρωτικὴ διαχείριση τῆς παραγωγῆς, ἀφομοιώνοντας τοὺς «εἰδικούς», τεχνικούς, διαχειριστὲς ποὺ ἐμφανίστηκαν, ἢ αὐτὰ ἐδῶ θὰ ἀπορρίψουν τελικὰ ἕναν «ἔλεγχο» ἐνοχλητικὸ ποὺ θὰ καταστήσει ἔτσι ἕνα ἀπλὸ σχῆμα, καὶ θὰ ἐγκατασταθοῦν ὡς ἀπόλυτοι κύριοι στὴν διεύθυνση τῆς παραγωγῆς. Ἀκόμα λιγώτερο ἀπὸ τὸ Κράτος, ἡ οἰκονομία δὲν δέχεται μιὰ διπλῆ διεύθυνση. Ὁ πιὸ δυνατὸς ἀπ' τοὺς συνδιευθυντὲς θὰ ἐξουδετερώσει γρήγορα τὸν ἄλλο. Γι' αὐτὸ τὸν λόγο ὁ ἐργατικὸς ἔλεγχος ποὺ ἔχει μιὰ θετικὴ σημασία κατὰ τὴ διάρκεια τῆς περιόδου πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπαλλοτρίωση τῶν καπιταλιστῶν, ὡς ἄν συνθήμα ποὺ συνεπάγεται τὴν εἴσοδο τῶν ἐργατῶν σὲς διευθυντικὲς θέσεις τῆς οἰκονομίας, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ὑποχωρήσει γρήγορα τὴν ἐπομένῃ τῆς ἀπαλλοτρίωσης τῶν καπιταλιστῶν καὶ ν' ἀφήσει τὴ θέση στὴν ὀλοκληρωτικὴ διαχείριση τῆς οἰκονομίας ἀπὸ τοὺς ἐργάτες, γιατί ἄλλοιῶς γίνεται ἕνα ἀπλὸ παραπέτασμα ποὺ προστατεύει τὰ πρῶτα βήματα μιᾶς γραφειοκρατίας ποὺ γεννιέται.

Ἔβρουμε τώρα ὅτι στὴν Ρωσσία ὁ ἐργατικὸς ἔλεγχος δὲν εἶχε παρὰ αὐτὴ τὴν τελευταία κατάληξη καὶ ὅτι ἡ διαμάχη μεταξύ τῶν ἐργατικῶν μαζῶν καὶ τῆς ὀλοένα ἀυξανόμενης γραφειοκρατίας λύθηκε πρὸς ὄφελος τῆς τελευταίας. Οἱ τεχνικοὶ καὶ οἱ «εἰδικοί» τοῦ παλιοῦ καθεστῶτος ποὺ διατηρήθηκαν γιὰ νὰ ἐκπληρώσουν «τεχνικὰ» καθήκοντα συνενώθηκαν μὲ τὸ νέο στρώμα τῶν διαχειριστῶν ποὺ βγήκαν ἀπὸ τὰ συνδικάτα καὶ τὸ κόμμα καὶ ἐξασφάλισαν γιὰ τὸν ἑαυτό τους τὴν ἐξουσία χωρὶς ἔλεγχο. Ὁ «παιδαγωγικὸς» ρόλος τοῦ ἐρ-

γατικού ἐλέγχου δούλεψε πρὸς ὄφελός τους καὶ ὄχι γιὰ τὴν ἐργατικὴ τάξη. Ἔτσι τέθηκαν οἱ οἰκονομικὲς βάσεις τῆς νέας γραφειοκρατίας.

Ἡ συνέχεια τῆς ἀνάπτυξης τῆς γραφειοκρατίας δὲν παρουσιάζει κανένα μυστήριο. Ἀφοῦ στὴν ἀρχὴ ἡ γραφειοκρατία ἀλυσσόδεσε ὀριστικὰ τὸ προλεταριάτο, μπόρεσε μετὰ εὐκολα νὰ στραφεῖ ἐνάντια στὰ εὐνοημένα στοιχεῖα τῆς πόλης καὶ τῆς ὑπαίθρου (καυλάκους, νέπμαν) ποὺ τὰ προνόμιά τους στηρίζονταν σὲ μιὰ ἐκμετάλλευση παραδοσιακοῦ ἀστικοῦ τύπου. Ἡ ἐκμηδένιση αὐτῶν τῶν ὑπολοίπων τῶν παλιῶν εὐνοημένων στρωμάτων ἦταν γιὰ τὴν ρωσικὴ γραφειοκρατία τόσο πιὸ εὐκολὴ ὅσο αὐτὴ εἶχε στὴ διάθεσή της τουλάχιστον τὰ ἴδια ἂν ὄχι περισσότερα πλεονεκτήματα ἀπὸ ἓνα τράστ στον ἀγῶνα του ἐνάντια στοὺς ἀπομονωμένους μικρο-ἐπιχειρηματίες. Φορέας τῆς φυσικῆς ροπῆς τῆς σύγχρονης οἰκονομίας πρὸς τὴν συγκέντρωση τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, ἡ γραφειοκρατία ἐξουδετέρωσε γρήγορα τὴν ἀντίσταση τῶν μικρο-ἰδιοκτητῶν καὶ τῶν μεγαλοχωρικῶν ποὺ ἤδη μέσα στὰ καπιταλιστικὰ καθεστῶτα εἶναι ἀμετάκλητα καταδικασμένοι νὰ ἐξαφανιστοῦν. Ὅπως καὶ ἡ ἴδια ἡ οἰκονομία ἀπαγορεύει μιὰ ἐπιστροφή στὴν φεουδαρχία μετὰ ἀπὸ μιὰ ἀστικὴ ἐπανάσταση, ἔτσι καὶ στὴ Ρωσία ἀποκλειόταν μιὰ ἐπιστροφή στὶς παραδοσιακὲς, τμηματικὲς καὶ ἀναρχικὲς μορφές τοῦ καπιταλισμοῦ. Ὁ ἐπανυποβιβασμὸς σ' ἓνα καθεστῶς ἐκμετάλλευσης, ἀποτέλεσμα τοῦ ἐκφυλισμοῦ τῆς ἐπανάστασης, δὲν μποροῦσε νὰ ἐκφραστεῖ παρά μ' ἓναν νέο τρόπο, μὲ τὴν ἐγκατάσταση στὴν ἐξουσία ἐνὸς στρώματος ποὺ ἐκφράζει τὶς νέες οἰκονομικὲς δομὲς ποὺ ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὴν φυσικὴ ροπὴ τῆς συγκέντρωσης.

Ἔτσι ἡ γραφειοκρατία πέρασε στὴν ὀλοκληρωτικὴ κρατικοποίηση τῆς παραγωγῆς καὶ στον «σχεδιασμὸ» δηλαδὴ στὴ συστηματικὴ ὀργάνωση τῆς ἐκμετάλλευσης τῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ προλεταριάτου. Μπόρεσε λοιπὸν ν' ἀναπτύξει σημαντικὰ τὴν ρωσικὴ παραγωγὴ, ἀνάπτυξη ποὺ τῆς ἐπιβαλλόταν τόσο ἀπ' τὴν ἀνάγκη ν' αὐξήσει τὴν ἴδια της τὴν μὴ παραγωγικὴ κατανάλωση ὅσο καὶ κυρίως ἀπὸ τὶς ἀνάγκες ἐπέκτασης τοῦ στρατιωτικοῦ της δυναμικοῦ.

Ἡ σημασία αὐτοῦ τοῦ «σχεδιασμοῦ» γιὰ τὸ ρώσικο προλεταριάτο φαίνεται καθαρὰ ὅταν βλέπουμε ὅτι ὁ πραγματι-

κός μισθός του ρώσου εργάτη, που το 1928 ήταν ακόμα μόλις 10% ψηλότερος απ' το 1913 (αποτέλεσμα της οκτωβριανής επανάστασης) βρέθηκε στη συνέχεια μειωμένος μέχρι που να φτάσει το μισό ύψος που είχε πριν απ' την επανάσταση και τώρα τοποθετείται ακόμα χαμηλότερα. Αυτή ή ίδια ή ανάπτυξη της παραγωγής φρενάρει από τις αντιφάσεις του γραφειοκρατικού καθεστώτος και κυρίως από την πτώση της παραγωγικότητας της εργασίας, άμεσο αποτέλεσμα της γραφειοκρατικής υπερεκμετάλλευσης.

Παράλληλα με τη σταθεροποίηση της εξουσίας της γραφειοκρατίας στην Ρωσία, τα κόμματα της 3ης Διεθνούς στον υπόλοιπο κόσμο, ακολουθώντας μια συμμετρική εξέλιξη, αποσπάστηκαν τελείως από την εργατική τάξη και έχασαν κάθε επαναστατικό χαρακτήρα. Υπομένοντας συγχρόνως τη διπλή πίεση της παρακμάζουσας καπιταλιστικής κοινωνίας και του κεντρικού μηχανισμού της 3ης Διεθνούς που όλο και περισσότερο υποτασσόταν στην θέληση της ρώσικης γραφειοκρατίας, τα κόμματα αυτά μετατρέπονταν βαθμιαία σε όργανα της εξωτερικής πολιτικής της ρώσικης γραφειοκρατίας και των συμφερόντων πλατειών στρωμάτων της συνδικαλιστικής και πολιτικής «εργατικής» γραφειοκρατίας των αντιστοίχων χωρών, που ή κρίση και ή κατάρρευση του καπιταλιστικού συστήματος απομάκρυνε απ' αυτό και από τους παραδοσιακούς ρεφορμιστές αντιπροσώπους του. Αυτά τα στρώματα, όπως κι' ένα όλο και πιο σημαντικό μέρος των τεχνικών των αστικών χωρών κατάληξαν σιγά - σιγά να βλέπουν στο καθεστώς του γραφειοκρατικού καπιταλισμού που πραγματοποιήθηκε στην Ρωσία την πιο τέλεια έκφραση των συμφερόντων και των βλέψεών τους. Η εξέλιξη αυτή έφτασε στο απόγειό της προς το τέλος του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου, τη στιγμή που αυτά τα κόμματα, επωφελούμενα από την κατάρρευση ολόκληρων τμημάτων του αστικού καθεστώτος στην Ευρώπη, από τις πολεμικές συνθήκες και την υποστήριξη της ρώσικης γραφειοκρατίας μπόρεσαν να εγκατασταθούν σταθερά στην εξουσία σε μια σειρά από ευρωπαϊκές χώρες και να πραγματοποιήσουν ένα καθεστώς πάνω στο ρώσικο πρότυπο.

Ο παγκόσμιος σταλινισμός λοιπόν έτσι όπως συγκεντρώνει σήμερα τα κυρίαρχα στρώματα της Ρωσίας και των χω-

ρῶν δορυφόρων καὶ τὰ στελέχη τῶν «κομμουνιστικῶν» κομμά-
των τῶν ἄλλων χωρῶν, εἶναι τὸ σημεῖο ὅπου συναντιῶνται
ἡ ἐξέλιξη τῆς καπιταλιστικῆς οἰκονομίας, ἡ ἀποσύνθεση τῆς
παραδοσιακῆς κοινωνίας καὶ ἡ πολιτικὴ ἀνάπτυξη τοῦ ἐρ-
γατικοῦ κινήματος. Ἀπὸ οἰκονομικὴ ἄποψη, ὁ σταλινικὸς
γραφειοκρατισμὸς ἐκφράζει τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐξακολούθηση
τῆς παραγωγῆς μέσα στὸ ξεφτισμένο πλαίσιο τῆς ἀστικῆς ἰ-
διοκτησίας γίνεται ὄλο καὶ περισσότερο ἀδύνατη καὶ ὅτι ἡ
ἐκμετάλλευση τοῦ προλεταριάτου μπορεῖ νὰ ὀργανώγεται πολὺ
καλύτερα μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς «ἐθνικοποιημένης» καὶ «σχε-
διασμένης» οἰκονομίας. Ἀπὸ κοινωνικὴ σκοπιά, ὁ σταλινισμὸς
ἐκφράζει τὰ συμφέροντα τῶν στρωμάτων ποὺ γεννήθηκαν
συγχρόνως ἀπὸ τὴν συγκέντρωση τοῦ κεφαλαίου καὶ τῆς ἐρ-
γασίας καὶ ἀπὸ τὴν ἀποσύνθεση τῶν παραδοσιακῶν κοινωνι-
κῶν μορφῶν. Μέσα στὴν παραγωγή, τείνει ἀπ' τὴ μιὰ μεριά
νὰ συγκεντρώσει τοὺς τεχνικοὺς καὶ τοὺς γραφειοκράτες, οἰ-
κονομικοὺς καὶ διοικητικοὺς, κι' ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά τοὺς ὀρ-
γανωτὲς διαχειριστὲς τῆς ἐργασιακῆς δύναμης δηλαδὴ τὰ
συνδικαλιστικὰ καὶ πολιτικὰ «ἐργατικά» στελέχη. Ἐξω ἀπὸ
τὴν παραγωγή ἀσκεῖ μιὰ ἀκατανίκητη ἔλξη στοὺς λουμπανο-
ποιημένους καὶ ντεκλασσὲ μικροαστοὺς καὶ στοὺς «ριζοσπα-
στικοποιημένους» διαγοούμενους ποὺ δὲν μποροῦν ν' ἀνέβουν
κοινωνικὰ παρὰ μόνο μὲ τὴν ἀνατροπὴ τοῦ παλιοῦ καθεστῶ-
τος, ποὺ δὲν τοὺς προσφέρει μιὰ ὁμαδικὴ προοπτικὴ καὶ μὲ
τὴν ἐγκαθίδρυση ἐνὸς νέου καθεστῶτος προνομίων. Τέλος ἀπὸ
τὴ σκοπιά τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, τὰ σταλινικὰ κόμματα σ'
ὅλες τὶς χώρες πρὶν νὰ πάρουν τὴν ἐξουσία ἐκφράζουν αὐτὴ τὴ
φάση τῆς ἀνάπτυξης κατὰ τὴν ὁποία τὸ προλεταριάτο, ποὺ
καταλαβαίνει ἀπόλυτα τὴν ἀνάγκη τῆς ἀνατροπῆς τοῦ καπι-
ταλιστικοῦ συστήματος ἐκμετάλλευσης, ἐμπιστεύεται χωρὶς ἔ-
λεγχο αὐτὸ τὸ καθῆκον σ' ἓνα κόμμα ποὺ θεωρεῖ «δικό του»
τόσο γιὰ τὴ διεύθυνση τοῦ ἀγῶνα ἐνάντια στὸν καπιταλισμὸ
ὅσο καὶ γιὰ τὴ διαχείριση τῆς νέας κοινωνίας.

Ὅμως τὸ ἐργατικὸ κίνημα δὲν σταματᾷ ἐκεῖ. Ἡ φύση
αὐτῆ τῆς σταλινικῆς γραφειοκρατίας σὰν ἐκμεταλλευτικοῦ
στρώματος γίνεται ὄλο καὶ περισσότερο ἀντιληπτὴ, ἀρχικὰ
μὲ τρόπο ἐνστικτώδικο, κατόπιν συνειδητά, ἀπὸ ἓνα αὐξανό-
μενο μέρος τῶν ἐργατῶν τῆς πρωτοπορίας. Παρ' ὅλη τὴν δι-
καιολογημένη ἔλλειψη συγκεκριμένων πληροφοριῶν εἶναι φα-

γερό ότι ή συνταρακτική σιωπή τών μαζών που φτάνει από τις ανατολικές χώρες και που οί χίλιες φωνές τής σταλινικής δημαγωγίας δέν καταφέρνουν νά σκεπάσουν έκφράζει, μέσα στις συνθήκες μιᾶς τερατώδικης τρομοκρατίας τὸ ἀπεριόριστο μίσος που οί ἐργαζόμενοι τών χωρῶν ὅπου κυριαρχεῖ ή γραφειοκρατία νοιώθουν για τοὺς ἰθιμίους τους. Δύσκολα μπορούμε νά ὑποθέσουμε ὅτι οί ρῶσοι προλετάριοι ἔχουν αὐτάπατες σχετικά με τὸ καθεστῶς που τοὺς ἐκμεταλλεύεται, ἢ με κάθε ἄλλο καθεστῶς που δέν θάταν ή ἔκφραση τής ἴδιας τους τής ἐξουσίας. Ἔτσι και οί ἐργαζόμενοι που ἀκολούθησαν για πολὺ καιρὸ τὰ σταλινικά κόμματα στις καπιταλιστικές χώρες ἀρχίζουν νά καταλαβαίνουν ὅτι ή πολιτική αὐτῶν τών κομμάτων ἐξυπηρετεῖ συγχρόνως τὰ συμφέροντα τής ρώσικης γραφειοκρατίας και αὐτὰ τής γτόπιας σταλινικῆς γραφειοκρατίας, ἀλλὰ ποτέ τὰ δικά τους. Στὴ Γαλλία και στὴν Ἰταλία πιὸ συγκεκριμένα ή αὐξανόμενη δυσπιστία τών ἐργατῶν πρὸς τὰ «κομμουνιστικά» κόμματα ἐκφράζει ἀκριδῶς αὐτὴ τὴ συγχισμένη συνείδηση.

Ἄλλὰ εἶναι τὸ ἴδιο φανερό ὅτι παρά τὴν αὐξανόμενη μιζέρια, παρά τὴν κρίση τοῦ καπιταλισμοῦ που ὅλο και μεγαλώνει, παρ' ὅλη τὴν σίγουρη πια ἀπειλὴ ἐνὸς νέου πολέμου πιὸ καταστροφικοῦ παρά ποτέ, οί ἐργάτες δέν εἶναι ἔτοιμοι οὔτε νά ἀναδιοργανώσουν οὔτε νά ἀκολουθήσουν ἕνα νέο κόμμα ὅποιο κι' ἂν εἶναι αὐτό, κι' ὅποιο και νᾶναι τὸ πρόγραμμά του. Ἐδῶ δέν ἔχουμε μόνο μιὰ κατανοητὴ ἔκφραση δυσπιστίας, ἀποτέλεσμα τής ἀρνητικῆς κατάληξης ὅλων τών προηγούμενων ἐμπειριῶν. Ἐχουμε ἐπίσης τὴν ἔκφραση μιᾶς ἀναμφισβήτησης ὠριμότητας, που δείχνει ὅτι ή τάξη βρίσκειται μπροστὰ σὲ μιὰ ἀποφασιστικὴ καμπὴ τής πολιτικῆς και ἰδεολογικῆς τῆς ἐξέλιξης, ὅτι ἀρχίζει νά θέλει, ἐμβαθύνοντας περισσότερο ἀπὸ τὸ παρελθόν και κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τών μαθημάτων του, τὰ καίρια προβλήματα τής ὀργάνωσης και τοῦ προγράμματός της τὰ προβλήματα τής προλεταριακῆς ὀργάνωσης και ἐξουσίας.

III. ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΑΤΟ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Τόσο με τὴν ἀστική ὅσο και με τὴ γραφειοκρατικὴ του μορφὴ ὁ καπιταλισμὸς δημιούργησε σὲ παγκόσμια κλίμακα

τις αντικειμενικές προϋποθέσεις για την προλεταριακή επανάσταση. Συσσωρεύοντας τόν πλούτο, αναπτύσσοντας τις παραγωγικές δυνάμεις, ὀρθολογικοποιώντας και ὀργανώνοντας τήν παραγωγή μέχρι τὰ ὅρια πού τοῦ ἐπιβάλλει ἀπό τήν ἴδια τή φύση του τὸ καθεστῶς τῆς ἐκμετάλλευσης, δημιουργώντας και ἀναπτύσσοντας τὸ προλεταριάτο, στὸ ὁποῖο ἔμαθε τὸν χειρισμὸ τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς και τῶν ὄπλων ἐνῶ συγχρόνως ἀνάπτισε μέσα του τὸ μίσος τῆς μιζέριας και τῆς σκλαδιᾶς, ὁ σύγχρονος καπιταλισμὸς ἐξάντλησε τὸν ἱστορικὸ του ρόλο. Δὲν μπορεῖ γὰρ πᾶει μακρύτερα. Δημιούργησε τὰ στελέχη, τήν διεθνοποίηση τῆς οἰκονομίας, τήν ὀρθολογικοποίηση και τὸν σχεδιασμὸ, πού κάνουν ἀδύνατη τὴ συνειδητὴ διεύθυνση τῆς οἰκονομίας και τήν ἐλεύθερη ἀνθήση τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ὅμως αὐτὴ τήν συνειδητὴ διεύθυνση εἶναι ἀνίκανος γὰρ τήν πραγματοποιήσει ἀπὸ μόνος του, γιατί στηρίζεται στὴν ἐκμετάλλευση, τήν καταπίεση, τήν ἀλλοτρίωση τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῆς ἀνθρωπότητας. Ἡ ἀντικατάσταση τῆς παραδοσιακῆς ἀστικῆς τάξης ἀπὸ τήν ὀλοκληρωτικὴ «ἐργατικὴ» γραφειοκρατία κάθε ἄλλο παρά λύνει τις ἀντιφάσεις τοῦ σύγχρονου κόσμου. Ἡ βάση τῆς ὑπαρξῆς και τῆς δυνάμεις, τόσο τῆς παλαιᾶς ἀστικῆς τάξης ὅσο και τῆς νέας γραφειοκρατίας εἶναι ὁ ὑποδουλασμός και ἡ ἀποχτήνωση τοῦ ἀνθρώπου. Γραφειοκράτες και ἄστοι δὲν μποροῦν ν' ἀναπτύξουν τις παραγωγικές δυνάμεις, γὰρ αὐξήσουν ἢ ἔστω και γὰρ διατηρήσουν τὰ κέρδη και τὴ δυνάμη τους παρά μόνο ἐκμεταλλεόμενοι ὅλο και περισσότερο τις παραγωγικές μάζες. Ἡ συσσώρευση τοῦ πλούτου και ἡ ὀρθολογικοποίηση τῆς οἰκονομίας σημαίνει για τοὺς ἐργάτες συσσώρευση τῆς μιζέριας και ὀρθολογικοποίηση τῆς ἐκμετάλλευσῆς τους. Οἱ καπιταλιστὲς και οἱ γραφειοκράτες προσπαθοῦν γὰρ μετατρέψουν τὸν ἄνθρωπο παραγωγὸ σὲ ἀπλὸ γρανάξι τῶν μηχανῶν τους, ὅμως ἔτσι σκοτώνουν μέσα του τὸ πιὸ βασικὸ στοιχεῖο: τὴν παραγωγικότητα και τὴν δημιουργικὴ ἰκανότητα. Ἡ ἐκμετάλλευση, αὐξημένη και ὀρθολογικοποιημένη, ἔχει σὰν ἀντίκτυπο μιὰ φοβερὴ πτώση τῆς παραγωγικότητας τῆς ἐργασίας, ὅπως παρατηρεῖται ἰδιαίτερα στὴν Ρωσία, και ἡ σπατάλη πού προκύπτει ἀπὸ τὸν συναγωνισμὸ πού τώρα καταργήθηκε μεταξύ τῶν ἐπιχειρήσεων μετατίθεται σὲ μιὰ ἀφάνταστα πλατύτερη κλίμακα πού εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ διεθνοῦς ἀγώνα και συμπληρώνεται ἀπὸ

τις περιοδικές μαζικές καταστροφές τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων πού παίρνουν πρωτάκουστες διαστάσεις. "Αν ἡ ἐνοποίηση τοῦ παγκόσμιου συστήματος ἐκμετάλλευσης πραγματοποιοῦνται διὰ μέσου καί μετὰ τόν τρίτο παγκόσμιο πόλεμο, μιᾶ πλήρης κατάρρευση θ' ἀπειλήσει τόν πολιτισμό καί τήν κοινωνική ζωή τῆς ἀνθρωπότητας. Ἡ ἀπεριόριστη δλοκληρωτική κυριαρχία μιᾶς ομάδας ἐκμεταλλευτῶν — γιάγκηδων μονοπωλιστῶν ἢ ρώσων γραφειοκρατῶν — καταληλατῶντας δλοκληρη τή γῆ, ἡ πτώση τῆς παραγωγικότητας τῆς ἐργασίας κάτω ἀπό μιᾶ δλο καί αὐξανόμενη ἐκμετάλλευση, ἡ πλήρης μεταμόρφωση τοῦ κυρίαρχου στρώματος σέ μιᾶ παρασιτική κλάση πού δέν ἔχει πιά καμμιά ἀνάγκη ν' ἀναπτύξει τίς παραγωγικές δυνάμεις, θ'ἀφερνε μιᾶ τεράστια ὀπισθοχώρηση τοῦ κοινωνικοῦ πλούτου καί μιᾶ παρατεταμένη ὀπισθοχώρηση μέσα στήν ἀνάπτυξη τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης.

Ὅμως ἐνάντια στήν καπιταλιστική καί γραφειοκρατική δαρβαρότητα μπορεῖ νά ὀρθωθεῖ τὸ προλεταριάτο, ἓνα προλεταριάτο πού κατὰ τή διάρκεια ἐνός αἰῶνα καπιταλιστικῆς ἀνάπτυξης ὄχι μόνο εἶδε τὸ εἶδικὸ του βάρος μέσα στήν κοινωνία ν' αὐξάνει διαρκῶς, ἀλλά καί μπροστά στοῦ ὀποῖο τὰ προδλήματα τίθενται ἀντικειμενικά τώρα μέ ὄλη τή δυνατὴ καθαρότητα· καθαρότητα πού δέν ἀφορᾷ μόνο τή φρίκη καί τήν ἀπανθρωπιὰ τοῦ καθεστῶτος τῆς ἐκμετάλλευσης — ἄσχετο ἂν ἔχει καπιταλιστικὴ ἢ γραφειοκρατικὴ μορφή — ἀλλά κυρίως τὰ ἀποκλειστικά καθήκοντα τῆς προλεταριακῆς ἐπανάστασης, τὰ μέσα τοῦ ἀγῶνα τοῦ προλεταριάτου καί τοὺς σκοποὺς τῆς ἐξουσίας του· καθαρότητα πού θὰ γίνει πλήρης καί τελειωτικὴ κατὰ τήν ἴδια τή διάρκεια τοῦ τρομεροῦ πολέμου πού πλησιάζει.

"Αν τὸ ἐπιφανειακὸ ἀποτέλεσμα ἐνός αἰῶνα προλεταριακῶν ἀγῶνων μπορεῖ νά συνοψιστεῖ ἔτσι: τὸ προλεταριάτο ἀγωνίστηκε γιὰ νά ἐγκαταστήσει στήν ἐξουσία μιᾶ γραφειοκρατία πού τὸ ἐκμεταλλεύεται ὄσο ἢ καί περισσότερο ἀπὸ τήν ὀστική τάξη, τὸ οὐσιαστικὸ ἀποτέλεσμα αὐτῶν τῶν ἀγῶνων ὀρίσκειται στοῦ ξεκαθάρισμα πού εἶναι ἡ συνέπειά τους. Φαίνεται τώρα ἀντικειμενικά, μ' ἓνα τρόπο ὕλικὸ καί χειροπιαστό γιὰ ὄλους τοὺς ἐργαζόμενους, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης δέν μπορεῖ νά εἶναι ἀπλῶς ἡ κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, κατάργηση πού τὰ μονοπώλια καί